

Fekete J. József

Kapuk

Ha az ember barátja éppenséggel költő, akit születésnapja alkalmából fel szeretne köszönteni, ám távol élnek egymástól, legkézenfekvőbb kézbe venni versköteteit, és verseinek olvasásával tisztelni meg az alkotót. Tekintettel, hogy az ember barátjának könyveiről van szó, azok az első sorokban kaptak helyet, így nem sokat kell kutakodnom nekem sem a hatvanéves Pintér Lajos kötetei után. Úgy veszem sorra őket, ahogy a kezembe akadnak, nem a megjelenésük idejének sorában, ki tudja, hová vezet egy ilyen fölborított időrendű olvasatuk.

tiszavirág¹

Pintér Lajos a folytonos félúton levés állapotát igyekszik megragadni *tiszavirág* című verskötetében, olyan egy helyben megélhető időutazás élményét kívánja rögzíteni, ami rokon a képzőművészek vásznain tapasztalható időtlenség-képzetel, ami révén a kimerevített pillanaton keresztül a jelenben szemlélődő képzeletben behatol a lehetséges múltba. Nem a megrekedtség állapotát foglalja versbe, ellenkezőleg, a múltat és a jelent egymásra kopírozza – mintha kedves festőinek a kézmozdulatait utánozná, amint azok a színeket rétegezik egymásra –, eközben deliriumos szárnyalással távolodik el mindkettőtől, múlttól, jelentől egyaránt, hogy a kellő perspektíva elérése nyilvánvalóvá tegye egymásra hatásukat.

A megképződő köztes tér időben megjelenik az a visszatekintő, elszámoló gesztus, amivel a költő hatvanadik életéve felé haladva mércére teheti gyermek-, ifjú- és érett korának eseményeit, élményeit, álmait, tetteit, miként azt tette is ötvenöt évesen *ezüst* (2007) című kötetében. Itt viszont a számadás másodlagos vagy harmadlagos szerepű, elébe kerül a gyermekkori iránti nosztalgia és az elszenvedett veszteségek okozta fájdalom. A költő első személyű megszólalásán túl a versekben megjelenő személyek, az anya, az apa, a nagyszülők, a gyermekek, költőelődök (Illyés, Nagy László, Weöres), költőtársak (Nagy Gáspár, Baka István), festők (Schéner Mihály, Tóth Menyhért) valós volta gyakorlatilag minden felesleget, sallangot és cifraságot lehánt a lírai versbeszédéről, konkrétumokhoz kötve tárgyiasítja az érzelmeket. A költő lírai alkatánál fogva mindig ráközelít tárgyára, és ezt ebben a kötetben a tiszavirág metaforájában megképzett létvégelességre nyíló perspektívából teszi.

Jellemző módon vissza-visszateér motívumokhoz, személyekhez, verssorokhoz, akár ikerversben, akár töredékben vagy önálló költeményben, jelezvén

1 Pintér Lajos: *tiszavirág*. Ziccer Bt. Kecskemét, 2009.

érzékenysége a nosztalgiára és veszteségekre fókuszáltságát, az emberi lét efemeritásának megnyugtató feldolgozása felé igyekezetét. Pintér Lajos számára ez nem egyszerű feladat: költőtársaival kezdettől fogva a kor visszasságai, az értelmetlenség, az elfogadhatatlan ellen lázadt, empátiával élte meg a szegények, kismizettek, az áldozatok sorsát, a múlt és a jelen egymásba csúszásának ismeretében költészetében az „élek” rímhívóra egyedül csak a „félek” állapotjelentés felel, a sorsfelismerésből fakadó beletörődés újabb keletű költői attitűd poétikájában. A megbékélés költészete ez, ahol „betű és égi fény” egyaránt megfér a versben.

Az érzelmi higgadtság, az éntudat megfontolt körbejárása, a bölcs beletörődés a megváltoztathatatlanba nem feltétlenül költői kvalitás, csupán olyan gondolati, reflexív elemek, amelyek versek által nyernek kifejezést. Versek által tehát, nem pedig deklaratív megnyilvánulás révén. A költőnek nem tárgya, hanem belső meghatározója az életkorával együtt járó fegyelmesség, a választás szigora és a nosztalgia iránti engedékenység, a visszafogottság és a leegyszerűsítés puritanizmusa. A *tiszavirág* kötet a költő és költészete módosulásainak dokumentuma, egy, a költői életút eddigi szakaszában tapasztalható folytonosság legújabb szakasza, ahonnan, ráklépesben haladva, visszatérhetünk eme változás, alakulás korábbi fázisaihoz.

ezüst²

A 2007-ben megjelent *ezüst* című verseskötetében ugyanazokat a kérdésköröket járja körbe a költő, amelyeket korábbi költészeti művében felvetett, hol kitereljesedő, hol szűkebbre fókuszált versbeszéde ezáltal egyszerre tömbyszerűen mozdíthatatlan és változatosságában dinamikus. A hűség beszéde ez a költészet, ugyanis a költő pályájának több mint három évtizede alatt ugyanazokat a tematikai-poétikai alapvetéseket építi tovább, amelyeket indulásakor a meghatározó elődök nyomán, nagyszerű mesterek keze alatt, kiváló költőtársak mellett fogalmazott meg. Hű a hagyományhoz, van mire visszatekintenie a magyar nép- és műköltészet századaiban, ugyanakkor hű magához is, amikor a hagyomány korszerű átértelmezésére építi versét. Alaptétele az anyanyelv, a haza, a természet megbecsülése, az etikus élet megvalósítása, a tisztaság megőrzése, a szépség meglátása, a jelen társadalmi-emberi torzulásaival szembeni lázadás. Feladatának érzi, hogy szót emeljen amellett, ami szép, jó, erkölcsös, értékes, és az ellen, ami nem az. Erkölcsi érzékenysége és bölcséleti alapvetése kiválóan idomul aprólékos figyelméhez, a rámozdulás készségéhez, képalkotó nyelvi leleményességéhez, verstani jártasságához, ökonomikus beszédmódjához, így versében a feladatvállalásból eredő képviselési szólam szivárványozva oldódik a vallomások alanyiségében. Pintér Lajos talpig lírai költő, reflektált beszédmódja az első személyű közlés, s ezen belül mindig közel engedi magához a dolgokat, azt, amit megfigyel, amit átél, amit érez vagy felidéz. Ez a ráközelítő narratíva a

2 Pintér Lajos: *ezüst*. Ziccer Bt., Kecskemét, 2007.

dinamikus versbeszéddel párosulva olyan költeményeket eredményez, amelyek minden olvasatban más és más jelentéseket generálnak.

Egyik alaptémája a nyelv, amit a nyelvelmélektől saját neologizmusaiig íveltetve vizsgál, használ és értelmez. A nyelv nem csupán témája és eszköze Pintér költészetének, hanem logikai, tehát tartalmi tartománya is, ami magából eredően terjeszti ki értelmezési síkját az otthonra, az otthonosságra, az egy helyben maradás biztonságára, a hazára. Nem egyértelműen a nyelvet nevezi meg hazaként és az otthonosság szinonimájaként, hanem e hármat egymásba tükrözteti, egymásnak felelteti meg, s e sajátos szentháromságot a humánium párnájával övezi, miközben tárgyilagos látéletet ad az értékdevalvációról, ami mindent erodál abból, ami számára e szentháromságban kedves. A költő az „árva” hazával, rempe (= kicsi) hazával, „holt vitákba süppedt, szegény” hazával és a kikötő nélküli otthonkereséssel szembesülve se lamentál, a jelenben élő ember reményt kereső igyekezete a költőben is működik, és a derű perceit is versbe integrálja. A vidámság nem optimizmusra alapul, hanem inkább a gyermekkor emlékeiben gyökerezik, illetve külön formát és külön alkalmat keresve a bordalokban nyer megfogalmazást. Pintér bordalai nem a részegségben lelt átmeneti eufóriát, a valóság előli menekülés módozatát célozzák meg, hanem – miként bordalszerző elődjai az antikvitásban és a középkorban, meg persze később is – a borivást a baráti társaság közösségi tevékenységeként jeleníti meg, olyan laza, pogány szertartásként írja le, ami segíti az egymáshoz közeledést, a gyermekkor emlékeinek előtérbe hozását és az eltávolodást a nyomasztó jelentől. A bor Pintér verseiben kiegyenlítődik a léttel, a borivás ceremóniájában az újratöltés alkalmá szimbolikusan az élet meghosszabbításának lehetőségét hordozza, noha csak illúzióként. Ugyanúgy, miként a versírás is a folytonos újakezdés eshetőségét, a lét meghosszabbításának esélyét kívánja megteremteni, s e kettő akár létfilozófiai tartalmat is nyerhet, miként az élet ciklikus megújulásának értelmezése a következő sorokban: „*elfogy az aszú-bor, óbor, / s mindenkor kiforr az új bor*”. A Föld precessziós mozgásához kötött kultúrperiódusok elméletében is fellelhető idő- és történelemciklikusság bölcselete viszont nem a mindentől fogott létező mindenkori megújulását hirdeti, hanem a kultúrák, civilizációk egymásra következősében rejlő pusztulást is magában foglalja, ennél fogva Pintér Lajos aggodalma nem tűnik alaptalannak, aminek az Illyés Gyula emlékének szentelt, *A centenáriumi évre* versében hangot adott: „*De rom van a rendben. / S e mű, akármilyen hű, / nem tudom, / olvasmányunk-e vagy / jövőendő nyelvelmé. / Sose ennyire penge-élen, / hogy fejét csóválva, / állván és csodálván / vizsgálja majd egy nyelvész. / Vagy lesz nép, mely / megérti, vagy nem lesz, / mert elvész.*” S marad szörványemlék, amint erre a kötet bevezető verseit egybe-fogó alcím, *Az apátság alapítólevele* utal.

A költő ötvenötödik életévében megjelent kötetébe a korábbi verstémák közé „ezüst” szálon indázik át a személyes idő rövidségének felismerése, egyre rövidülésének feldolgozási kísérlete. A „lesz-e időnk” rémítő kérdésének állandó jelenlétét a zárttá rendezett középkori világkép beomlását követő szellemi felszabadulás dévaj, pajzán, az élvezetek oltárán áldozó reneszánsz korszellem megidézése ellensúlyozza, ami során a víg dal a víg élet metonímiájaként jelenik meg, amelyben a jelen pillanat életöröme zárványként különül el a jövő bizony-

talanságától. A lírai én megrekesztése az időben nem semlegesítheti a realitást, azt, amit Szentkuthy Miklós úgy fogalmazott meg, hogy a halál a teremtés legnagyobb szégyene, Pintér Lajos pedig a kerekesszékhez és beszédshintetizátorhoz kötött fizikus és csillagász Stephen Hawking műve által ihletett, az *idő rövid története* versciklusának ötödik darabjában a következőképpen élt meg: „*most / hogy megszerettelek / itt állok / meztelen / lángoló zsiráf / halálraváltan / szégyentelen / néz bennünket / a vaksi idő / néz és / szégyenli / mulandóságát*”.

Az idővel szembeni esélytelen játszma, amely a mesterséges intelligenciától a költő nagyapjának diófájáig vezet vissza, ugyanolyan keserű játék Pintér Lajos költészetében, mint amilyen kíméletlen *A hatalom tornya* alcím mögött sorjázó, a mindenkori hatalom működését rögzítő közérzet-versek szorongásos állapota. Semmivel se derűsebb hangulatok közé vezetnek a költőelődöket érzékeny lelkek párbeszédében megidéző költemények az *égi vendégek* és a *medalion* sorozataiban. Az itt közölt verseknek, akárcsak Pintér legtöbb költeményének, történetük van, vagy legalábbis elmondható valóság hátterük. A költemények esetében viszont éppen a valóságreferenciák nyomnak legkevesebbet a latban. Azt, hogy a szerző a kötetbe iktatta például a „fociversei” eseményhátterét, nem az anekdotikus történetek közlése indokolja, hanem a pályatársak előtti tisztelgés, az őszinteség nyomatékosítása. Ugyanakkor például a *festő madara* című, egyetlen összetett szóból álló verséhez írott magyarázata, a *rempeholló* különálló versként (is) olvasható.

A költőnek a festészethez, a képzőművészethez, a képzőművészekhez kötődése egyenesen kibontható Pintér Lajos plasztikus, érzékletes és érzeki képi világából, verseinek akusztikája a lapidáris megszólalásokban is zenei, ütemben, ritmusban egyaránt idézi a klasszikus (modern) költőelődöket és a színhagyományos népköltészetet, gyakori belső rímei dalszerűségükkel a komoly, tehát esztétikai minőségként értelmezett játékot mint a gondok alól felszabadító tevékenység alaptípusát idézik, akárcsak a kötetet záró *tengerlátó* ciklus a régmúlt gyermekkor otthonát, a Tisza és az Alföld által behatárolt hely színeit, a Tisza virágzásának pazar élményét, közben egy percre sem feledve, hogy a tiszavirág voltaképpen az efemeritás hívó szava: ennek vonzatában kerülhetett ebbe a ciklusba az *öröknyár: elmúltunk ötvenévesek* című vers. És ebből az érzületből született két év múlva tematikus verskötet.

Pintér Lajos költészetének fontos jellegzetessége, hogy egyszerre korszerű és konzervatív, hogy harmóniát teremt a kísérlet és a hagyomány között. Versteremtő kutatásai során a költő eljut a versellenes költészetig, a „nincs rá szavam” állapotáig, miközben magabiztosan mozgósítja a költemény ritmikai-akusztikai, képi tartományait. Olykor verssorokat, képeket sajátít ki, de se nem az imitáció, se nem az áttekinthetetlen szöveggöztiség létrehozásának céljával, hanem a költői hangsúlyok továbbgondolásának szándékával. A tisztaság, a hit, a jövőféltés irányából és irányába vezet ez a közéletinek és magánjellegűnek egyaránt értelmezhető líra, ami képbe vonja például Buda Ferencet és Tandori Dezsőt, a pályatársak közül megidézi Nagy Gáspárt, Baka Istvánt, Simonyi Imrét, a költőelődök közül Illyés Gyulát, Kormos Istvánt, Nagy Lászlót, Radnóti Miklóst, József Attilát, Weöres Sándort, Szabó Lőrincet, Sütő Andrást és másokat, a költő rájuk utalva/mutatva folyamatosan nyomatékosítja költészetének poétikai

és morális előzményeit, és azok vállalását. A kötet a megidézett nevek tekintetében kecskeméti művészeti kislexikon tervezeteként is olvasható, a *Forrás* folyóirat vonzáskörébe tartozó alkotók, írók, tudósok, képzőművészek nevei sorjáznak a versekben, némelyeket csupán említ, feljegyez a költő, másoknak egy vagy több verset is szentel, s így olyan művészi koncepciót teljesít ki, amelyben a saját poétikája mellé felsorakoztatja az alkotótársak munkájának egyéni olvasatát.

Az *ezüst* több szempontból is összegező jellegű gyűjtemény. A kötetből kapu nyílik szinte minden korábbi Pintér-kötet versvilágára, a motívumok, a képpalkotó eljárások, a poétikai építkezés irányai és arányai, a gyermekkorban megtestesülő, a vágánsköltészet bukolikájában kifejezést nyerő múlt idealizálása, a jelen- és jövőféltés indulatos kifakadásai, a szellemi, erkölcsi és poétikai higiéne igénye, a dolgokhoz, emberekhez közelhajolás szándéka szálazza itt egybe a korábbi verseskötetekben felmutatottakat. Ugyanakkor az *ezüst* nem egyszerű versgyűjtemény. A költemények olvasata mellett ugyanis a kötetnek is van saját olvasata és intenzitása, amit a belső szervezettség, a címek, alcímek, ciklusok, utalások, értelmezések, motívumok, hangsúlyok, képek és metaforák egymásba hatoló kapcsolódása teremt meg.

Virágnézetünk alapjai³

Válogatott verseinek gyűjteményén túl (*Fehéringes foglyok*, 1998) Pintér Lajos továbbra is a poézis mibenléte iránt tapogatózott, fürkészt, kutatott, a lét teljes megélése nyelvi kifejezésének lehetőségeit méricskélte, mintha arra lett volna kíváncsi, hogy pányva nélkül meddig bírja a vers. Mennyire oldozhatja el magától, hogy a szó még vers maradjon, illetve mennyire oldozhatja föl a poétikai szabályok alól, hogy a mondat még versként működjön. A költőben talán ez a legmértányolandóbb, hogy folytonos kétellyel viszonyul alkotásához, annak tárgyához és annak módszeréhez. Pintér Lajos esetében a béklyójától oldott vers képtelen eltávolodni az őt létrehozó lírai éntől, vagyis a lírai én a játszma nyertese, ugyanakkor a poétikai szabályokat fölülírja az önnön testéhez saját formát kereső költemény. Pintér Lajos költészete olyan széttartó erő- és irányvonalak összefogási kísérletét példázza, amelyek divergenciája akár ki is olthatná az egymásnak feszülő hatótényezőket, érzelmi, értelmi, formai mezőket, és megsemmisíthetné a versből támadó impulzusokat, önmaguk körébe szólítaná és szorítaná a költeményeket, amelyek ily módon fekete lyukként tűnnének el a szemhatárról, magukba szippantva és egyneműsítve megsemmisítenék a szó és az akarás között ívelő bipoláris feszültséget. 2002-es kötetének címe, ami a könyv fülszövege szerint azonos a 3×13 vers (én 39 helyett 44 szövegegységet számoltam a kötetben, és közülük lényegében csupán egy nem minősül versnek), szóval valamennyi vers közül az utolsó tárgyrag nélküli zárósorával azonos a kötetcím, ami már magában eleve feszültségteremtő, hiszen egyéb helyeken, például tankönyvek címében inkább elképzelhető, mint egy verseskötet élén, az a cím, hogy Virágnézetünk alapjai, de itt egy betűnyi eltolódás mindent fölborít, hiszen a verseskötet címe a

3 Pintér Lajos: *Virágnézetünk alapjai*. Tiszatáj Könyvek, Szeged, 2002.

prekondicionált olvasattal szemben, pontosan így hangzik: *Virágnézetünk alapjai*. A költői alaphelyzetnek és alapállásnak olyan pozicionálása ez, mint mondjuk a vajdasági Pap József néhány évvel korábbi kötete esetében tapasztalhattuk, ahol a címbe egy zárójeles betű követelőzött be, és módosította az idillikus *Kertészenek* címet *Kert(v)észenekre*, és változtatta az elíziumi ellankadást hosszan kitartott sikollyá, ami a kertként szemlélt világ és a világgként szemlélt kert, a versként szemlélt kert és a kertként szemlélt vers pusztulásának tapasztalása fölött húzódik fenyegetően. Napjaink kiadványait szemlélve talán könnyedén át is siklanánk a cím fölött, valamiféle jópofáskodásról is lehetne szó, a „nagyot mondás” elemi – és marketing vezérelte – szándékáról, de valahogy a kötet könyvészeti kivitelével, védőborítójának zsiger- és idegszál-ábrázolásig lecsupasztított alakjaival eleve fegyelmet sugároz, valami véresen komolyra, sőt feltételezhetően halálosan komolyra utal. Nem az olvasót kívánja provokálni, vagy irritálni a könyv címe, látjuk, tapasztaljuk, érezzük, hanem éppen ellenkezőleg, itt minden vers, minden versmondat, és természetesen minden szó megszenvedte küzdelmét a túlélésért. A verssé válás bonyolult útvesztőjéből új életre csalogatta őket a költői ráció: verset képzett ott is, ahol előtte még nem volt vers, és ott is, ahol aligha várhattuk, hogy vers születik. Ez a kétutúság, az előtte nem, az utána meg ugyancsak nem azonos idejű választása Pintér Lajos költészetének legfőbb felhajtó ereje. Végül azt se feledjük, hogy a cseresznyevirágzás köré épülő japán Sakura ünnep egyik eleme, a virágnéző ünneplés éppen az elmélyülést, a kontemplációt helyezi középpontba.

Veszélyes játékot űz a költő: akár eligazodási hiányként, tájékozódási anomáliaként is értelmezhetnénk verseit, hiszen egyfelől a költészeteszmény tisztaságát, éteri purizmusát foglalja versmondatokba, és szavakba (!), eltüntetve a költői (ön) tudatosságra rálátást biztosító látószögek takarásait, és bizonyítván, hogy a költészetet nyelvfilozófiaként éli meg, másfelől pedig tökéletes versmondatokban, hosszúversekben, egymásba átfonódó költeménysorokban pedig a lét realitásaira reflektál, azokat leviszi az élet mindennapi történéseinek szintjére, és a személyes élményen keresztül olyan közösségi tapasztalatokra utal, ami a vers nyelvfilozófiai értelmezésével szemben a közösségelvű képviselési megnyilatkozásra mutat. Bár két, ám akár több megszólalási mód is elegyedik ebben a kötetben, s talán ez az elegyedés a kulcsszó, bár megközelítőleg az átívelés, az egybefonódás, a szólamba orkesztrálódás is fedné azt a jelenséget, amit Pintér Lajos könyvében tapasztalhatunk: a versbeszéd olyan szélsőségek között változik, mint a szó, a szóhoz fűzött költői jegyzet, valamint a zsánerképet idéző hosszúvers, illetve a hosszúversekből kialakított füzér. S még az se mérvadó e kötet megítélésében, hogy a költemények a gyermeki szótártól az álom-mondatokon keresztül a racionálisan komponált versekig terjedő széles skálán mozognak, hanem azok a csomósodási pontok, amelyek szinte hálószerűen fogják egybe Pintér Lajos költészetének divergens vektorait. A versek olvasása félrevezethet e csomópontok kitapintási kísérletében, feltételezhetően motívumokat, ismétlődő toposzokat keresnénk és vélnénk felismerni a versmondatokban, meg is találunk őket, mert ténylegesen léteznek, ám nem ezek a fontosak, hiszen ahogy itt, máshol is előfordulhatnak, az első, a tizenharmadik és a huszonkettedik kötetben is, hiszen még-

sem annyira forgandó a világ, hogy egyszerre lenullázza a költő élményeit és egy új tapasztalati terepre vezesse őt. Állandóbb, hosszabb távon működő dolgokról van szó, ráadásul nagyon egyszerű, hétköznapi, mindannyiunkkal mindennap megtörténő jelenségekről, az álomról és az ébrenlétről. E két, egymással teljesen ellentétes megnyilvánulása, egymástól merőben eltérő élményeket generáló állapotot Pintér Lajos költészetének meghatározója, és egyben magyarázat a poézisében feszülő ellentétek összefogására.

Az álom ugyanis, amit Pintér Lajos a költői mivoltot kissé felstilizálva, költészetének egyik alpmotorjaként él meg és tudatosít, tulajdonképpen kapu az élet és a valóság között, tehát valahonnét a nemlét, hiszen az álom lényegében egy kicsit halál is, tehát a nemlét kapujából a realitásra nyíló átjáró, mert az álomból felébred az álmodó, és ilyenkor a kettősséggel szembesül: az álom múltjával és a valóság jelenével. Ugyanilyen feltáró, sőt majdhogynem kinyilatkoztató szerepe van az ébrenlétnek Pintér Lajos költészetében. Az ébrenlét a magasabb szférák közötti tudatos átjárhatóság megkérdőjelezett lehetősége: az ébrenlét a lét és a nemlét, pontosabban a tapasztalati Valami és az imaginárius Semmi közötti kapcsolatra nyíló kapu. S végső soron e pontok köré fonódik Pintér Lajos költészetének a hálója: álom, élet, valóság, ébrenlét, lét, nemlét.

A kettős tapasztalást különösen szemléletesen jeleníti meg. Egyfelől intenzíven működik versében a szómágia, a gyermekkor emlékezetét idézve verssé minősít alkalmi szó- és mondatkreációkat, szómorfológiai mutánsokat, kedvencem például a Damó Istvánnak ajánlott, *A festő madara* című költeménye, ami egyetlen szóból áll: Rempheolló. Ezekhez hasonlóan működnek a *Holdbéli mondatok*, vagy az *Álomban mondott mondatok*, az *Álomi töredék*, amelyek eredetüknél fogva válnak mágikussá, hiszen a lét és a nemlét határán libikókázó kishalál terepéről származó, a lét világába címzett üzenetek, titkos tartalmak, amelyek pszichoanalitikai háttérrel is igyekszik megvilágítani az álmodó, aki e versekben csupán annyiban poéta, hogy médium módjára a felszínre segíti a versmondatokként funkcionáló töredékeket. A szómágiát követő nyomvonalon haladnak a kötet további versei is, de immár jelzett költői jelenléttel, vagyis tudatossággal. A költő magasodik a családnevek zenéjét, a gyógynövényesztét, a madaraskönyvet, az eső utáni kertet, a májusi éneket megszólaltató versek fölé, aki teremtő mágiájából nem zárhatja ki tapasztalatait, ennélfogva a névsorolás zenéjében lubickoló kedélyre egyre gyakrabban borul a lét (illetve nemlét) tapasztalatának árnyéka. Először csak jelzésszerűen, a röpke rét rímhívóra a röpke lét válaszol, méghozzá a vers zárósorában, s biztosak lehetünk benne, nem pusztán a rím kedvéért, hiszen a következő versben a „*tányért terít a bodza / fehér fürtjét / az akácfa kibontja*” kezdetű bevezető szakaszra a harmadik versszak már az idillből történő teljes kijózanodással válaszol: „*májusi eső jön zápor / áznak a holtak a / földben / áznak a hősi halottak / a piávénél a donnál / zsebükben elrothad versük*”, hogy a verset végül a ma már közelmúltnak mondható jelenbe szinkronizálja. Innét már folyton rávetül a versre a „huszadik század” árnya, ami például a *Monica Lewinsky-blues* című vers utolsó versszakában így terebélyesedik a század történelmi és nem történelmi eseményei fölé: „*Gyere barát, századvég ez, / gyere barát, ezredvég ez, / kevés lesz majd ezerév is / elfeledni ennyi szegényt / annyi sarat és annyi vért, mit rajtunk e század szét-*

kent”, hogy a remekbe szabott refrénnel lezárja a verset: „Fújjad, Monica, szívjad Monica, dőljön össze a filharmónia.”

De ez még a közéleti reflexió visszfénye a költői életműben, amely egyre kevesebbet foglalkozik a monstre világtörténelem szereplőivel, csupán önnönmaga helyét igyekszik betölteni a történelemben és a világban. Egyre halkabb szavú, egyre bölcsebb gondolkodású költőként.

A kötet második és harmadik harmadában egymásba átelegyedve sorjáznak a szómágia és a szembesülés versei, szinte alig lehet kiemelni közülük néhányat, ugyanis az egyik kiemelt azonnal magával húz egy vagy több másikat. A versteremtés lendülete és a versélménnyel szembesülés párhuzamos érvényesülésének talán legszemléletesebb példája a Schéner Mihálynak s minden betyárnak ajánlott *Bettyárdall*, a Würtz Ádám emlékére írt *Zsivány II.*, a hvari élményből táplálkozó, *Tengerre néz ki ablakom*, s a legelején említést érdemlő, a kötet címét is adó *Ne félj, ne félts*.

Más szempontok szerint más versek válnának előcitolhatóvá, és lényegében a kötet minden költeménye valami módon példaértékű: a *Piros-fekete körhinta* ezért, a Tuborg csapolt sör azért, a homok-mandala meg éppenséggel amazért. Az én értelmezésemben a kötet kettős fókuszpontja a következő verssorokban élesedik ki leginkább: „*áll egy ember / áll magában / itt áll / a tükör előtt / századvég / ezredvég / ír sír*” (*levélféle*), illetve: „*Ne félj, ne félts, / de én is / félték és félek: / fehér ingben, fogvacogva s / fogcsikorgatva itt állok: csoda. / Ökölbe szorított kézzel, itt állok / tűnődve, tündökölve. / Beléd fogódzom e földrengéses / világban, nézlek: virág, / téged tanulunk virág: / virágnézetünk alapjait.*” (*Ne félj, ne félts*)